

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ

С.Г. Дехтяренко

Україна, м.Запоріжжя, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти

О.П. Корж

Україна, м.Запоріжжя, Запорізький національний університет

XX століття вважається якісно новим у розвитку взаємовідносин людини та природи – розміри антропогенного втручання не лише досягли загальнопланетарного масштабу, але багато в чому почали вирішувати самий хід планетарних подій. На початку XXI століття спостерігається суттєвий вплив матеріальної сторони Ноосфери не лише на Біосферу, а й на саму людину – зараз життя демонструє не лише міць розуму, але і його хибність. У суспільстві встановився суто споживацький спосіб існування – навіть вихід з економічної кризи пов'язується саме з підвищенням споживання, при чому абсолютно не враховується, що ми вже давно живемо «в борг» [1, с. 6].

Уже класичним визнається протиставлення людини із його діяльністю природним процесам, що відбуваються в природному середовищі. Людина визнається наче зовнішнім фактором відносно будь-якої екосистеми, що від початку протиставить ці дві категорії як «штучне» та «природне». Вважається, що подібне протиставлення природного, як такого, що відбувається в природі, штучному, як створеному людиною, почалося ще з давніх греків. У той же час, згідно поглядів В.І. Вернадського, людська діяльність не тільки не протистоїть, але й є частиною діяльності всього живого на планеті [2, с. 103].

Зараз одним із пріоритетних напрямків розвитку суспільства повинна стати його значна екологізація – відповідна зміна світогляду кожної людини з формуванням погляду на власну діяльність як на таку, що знаходиться у певній гармонії з природою. Для подолання екологічної кризи необхідно, щоб високому рівню технологічної культури відповідав такий саме високий рівень гуманітарної культури. Тому синтез технологічного й гуманітарного знання є основою формування екологічно орієнтованої матеріально-виробничої культури як передумови стійкого розвитку. Основою цієї

культури стає усвідомлення того факту, що людство, як живе явище, є органічною складовою біосфери, а його перетворююча діяльність обмежується межами біосфери [3, с. 142].

Вирішальне значення у формуванні подібної культури належить науці та освіті, підготовці та перепідготовці управлінських кадрів народного господарства з урахуванням нових умов розвитку. Формування екологічної свідомості, мислення, поведінки через систему виховання (починаючи з дошкільного) та освіти можливе на основі глибокої трансформації цієї системи. Вирішення цієї комплексної, міждисциплінарної проблеми – одна з найважливіших передумов гармонійного розвитку людини майбутнього та формування екологічно орієнтованої, господарської культури як гаранту стійкого розвитку [4, с. 58].

У межах реформування вітчизняної школи згідно загальноєвропейських стандартів виникає потреба формування в учнів спроможності до самостійної пошуково-пізнавальної діяльності. Одним із найважливіших завдань сучасної школи слід визнати розвиток у дитини потягу до творчого самостійного засвоєння нового матеріалу. Виняткового значення при цьому набуває відповідне ставлення учителя до активного розвитку особистості учнів та формування відповідного поліцентричного світогляду, який спирається на загальнолюдські та екологічні цінності.

На особливу увагу заслуговує комплекс природничих дисциплін, який є вирішальним у формуванні екологічного світогляду людини. Зокрема, щодо формування сучасної екологічної картини світу, на досягнення цієї мети спрямовані всі природничі науки. На наш погляд, ефективним для цього є запровадження спецкурсів, найважливішою перевагою яких є їх унікальна можливість забезпечення оволодіння школярами матеріалом, що знаходиться на стику різних наукових напрямів, на який не вистачає часу в межах традиційних навчальних предметів. При цьому особливу увагу слід приділяти поглибленню міжпредметних зв'язків та інтеграції змісту навчальних предметів під час викладання природничих дисциплін.

Саме міжпредметні зв'язки, які найкраще простежуються в межах спецкурсів, дозволяють сформувати в уявленні учнів цілісну картину всесвіту, реалізувавши їх навчально-пізнавальну діяльність. Вагомого значення при цьому набувають диференційовані задачі, які передбачають глибоке розуміння матеріалу з різних природничих дисциплін, та демонструють практичну спрямованість отриманих знань. Також технологія застосування проектів (особливо під час позакласної роботи – у

межах участі в олімпіадах, діяльності малої академії наук тощо) дозволяє суттєво коректувати як складність, так і трудність завдання, що ставиться перед дитиною.

Значна кількість екологічних задач спирається на знання математики, хімії, біології, що вимагає від дитини не лише глибокого розуміння екологічних механізмів існування біологічних систем, але й вміння аналізувати, систематизувати та узагальнювати матеріал з різних природничих дисциплін. У багатьох випадках саме евристичні засади дитини є вирішальними щодо ефективного розв'язування відповідних завдань.

Тому, на наш погляд, важливим є розвиток екологічної свідомості й під час вивчення класичних природничих дисциплін: математики, фізики, хімії, географії, біології. Приклади, задачі та проекти, які пропонуються для вирішення дитині, можуть мати екологічну складову, що дозволяє поглибити розуміння взаємопов'язаності природних процесів та індивідуальної відповідальності кожної людини за наслідки власної діяльності.

Лише спільна робота учителів, які викладають природничі дисципліни, активність дитини та безпосередня участь батьків дозволять покращити стан екологічної свідомості суспільства в цілому. Пріоритетом цього процесу повинно стати вироблення відчуття власної відповідальності в дитини за стан свого здоров'я та здоров'я оточуючих, а також непрагматична взаємодія з природою, яка передбачає в першу чергу естетичну та моральну складові.

Література:

1. Акімов І.А. Зміна екологічної парадигми як передумова охорони природи / І.А. Акімов, О.П. Корж // Екологія та ноосферологія. 2012. – Т. 23, № 1–2. – С. 5 – 9.
2. Акимов И.А. Человек как один из компонентов биосферы / И.А. Акимов, А.П. Корж // Екологія та ноосферологія. – 2012. – Т. 23, № 3 – 4. – С. 102 – 110.
3. Балакай О.Б. Концептуальные основы устойчивого общественного развития / О.Б. Балакай // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009, № 1. – С. 140 – 143.
4. Реймерс Н.Ф. Надежды на выживание человечества. Концептуальная экология / Н.Ф. Реймерс. – М.: Недра, 1992. – 192 с.

Надійшла до редакції 26.03.2013 року